

De Europese overheden en energiebedrijven zijn meer dan tien jaar geleden begonnen met het liberaliseren van de elektriciteitsindustrieën. Voor deze liberalisering waren de energiebedrijven verticaal geïntegreerd. De productie, het transport en de verkoop van elektriciteit vonden dus plaats binnen een bedrijf. Deze geïntegreerde energiebedrijven hadden een regionaal of nationaal monopolie voor de levering van elektriciteit. Twee richtlijnen van het Europese Parlement en de Europese Raad, uit 1996 en 2003, stellen de regels voor de liberalisering van de elektriciteitsindustrieën. Deze Europese regels schrijven de verticale splitsing van de geïntegreerde energiebedrijven voor en de mogelijkheid voor consumenten om zelf hun energiebedrijf te kiezen. De verticale splitsing betekent dat het elektriciteitsnetwerk moet worden losgekoppeld van de geïntegreerde bedrijven, zodat er concurrentie kan worden geïntroduceerd in de productie en retail van elektriciteit. Dat consumenten hun energiebedrijf kunnen kiezen, houdt in dat nieuwe bedrijven zullen toetreden tot de industrieën, en dat de monopolies van de gevestigde bedrijven ophouden te bestaan. Deze regels voor de liberalisering van de elektriciteitsindustrieën hebben een grote invloed op de governance structuren in deze industrieën: de verticaal geïntegreerde bedrijven moeten veranderen naar nieuwe vormen van governance. Governance structuren zijn vormen van organisatie die de transacties tussen contactpartijen coördineren. De drie voornaamste vormen van governance zijn de verticaal geïntegreerde hiërarchie, de hybride vorm en de markt. De Europese richtlijnen zijn opgesteld om een Europese markt te creëren voor elektriciteit. Dit proefschrift karakteriseert de nieuwe vormen van governance en de transformaties naar deze nieuwe vormen voor vier typen elektriciteitstransacties: de aansluiting op het netwerk, de toegang tot het netwerk, het balanceren van vraag en aanbod van elektriciteit en het switchen tussen energiebedrijven door de consumenten. In een meervoudige casestudie zijn deze transformaties geanalyseerd voor de Nederlandse en Franse elektriciteitsindustrieën. De nieuwe vormen van governance die in deze industrieën voor elk van deze transacties zijn ontstaan zijn hybride vormen, die sterk gereguleerd worden en waarin de beheerders van het netwerk een coördinerende rol hebben. Het theoretische kader dat is gebruikt om deze governance structuren te karakteriseren is de transactiekosten economie, waarbij op basis van de eigenschappen van de transacties de efficiëntie van de governance structuren geanalyseerd wordt. Specifieke en onzekere transacties worden

Niesten, E. (2009) *Regulation, governance and adaptation: governance transformations in the Dutch and French liberalizing electricity industries*. Proefschrift. Rotterdam: ERIM.

efficiënter gecoördineerd met een verticaal geïntegreerde hiërarchie, terwijl een markt efficiënter is voor niet-specifieke transacties. De hybride vorm van governance ligt tussen deze twee uitersten in. Transactiekosten economie voorspelt de efficiëntie van verticale integratie voor de transacties in de elektriciteitsindustrie, omdat deze transacties erg specifiek en onzeker zijn. Binnen dit theoretische kader worden de nieuwe hybride vormen van governance dan ook gezien als de op een na beste governance oplossingen. Transactiekosten economie is een comparatief statische benadering, die niet in staat is om veranderingen in governance structuren te analyseren. Wanneer regulering leidt tot een inefficiënte match tussen de transacties en de governance structuren kan transactiekosten economie niet aantonen

welke op een na beste oplossingen er verschijnen en hoe de governance transformaties plaatsvinden. In dit proefschrift ligt daarom de nadruk op een theoretische uitbreiding van de transactiekosten economie waarin de adaptatie van governance centraal staat. De efficiëntie van governance transformaties wordt geanalyseerd met het concept adaptatie. Adaptatie is het proces van aanpassing door actoren naar een nieuwe vorm van governance. Actoren passen zich aan wanneer hun governance structuren niet meer efficiënt matchen met de transacties, en wanneer de adaptatiekosten lager zijn dan het verschil tussen de werkelijke en de optimale transactiekosten. De optimale transactiekosten ontstaan wanneer de transacties efficiënt gecoördineerd worden. Met verschillende eigenschappen van adaptatie worden de transformaties naar de hybride vormen van governance in de Nederlandse en Franse elektriciteitsindustrieën verklaard.

Dit proefschrift analyseert ook de invloed van regulering op de governance transformaties. Regulering bepaalt de regels van het spel, en beïnvloedt daarmee de eigenschappen van de transacties, van governance en van adaptatie. Regulering is ook onderdeel van de nieuwe vormen van governance, doordat de regulator de uitvoering van de contracten afdwingt en geschillen tussen de contractpartijen beslecht. De Europese markt voor elektriciteit, die door de richtlijnen als doel werd gesteld, is nog steeds niet ontstaan. Verklaringen hiervoor zijn de grote mate van specificiteit en onzekerheid van de elektriciteitstransacties en de adaptatie naar de hybride vormen van governance.

EVA NIESTEN

Wetenschappelijk medewerker bij het Centraal Planbureau